

УДК 82-36:111 – 4(091)

Ю. О. Савіна,

кандидат філологічних наук, доцент
 (Дніпропетровський вищий навчальний заклад
 "Національний гірничий університет")
 julia_juliadp@mail.ru
 ORCID: 0000-0002-8197-758X

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ОПЕРАЦІЇ МАПУВАННЯ ЯК КОГНІТИВНЕ ПІДГРУНТЯ ФОРМУВАННЯ КОМІЧНОГО В МАЛІЙ ПРОЗІ ДЖЕРОМ К. ДЖЕРОМА Й О. ГЕНРІ

У статті представлена когнітивна природа феномену комічного у художньому тексті, опис якого потребує інструментарію концептуального аналізу, зокрема застосування лінгвокогнітивних операцій мапування із теорії концептуальної метафори для визначення когнітивного підґрунтя комічного, а також використання процедур концептуального моделювання для реконструкції ментальних просторів як когнітивних інструментів формування комічного. Визначено, що когнітивним підґрунтям формування комічного в художньому тексті постають лінгвокогнітивні операції аналогового, субститутивного, контрастивного й наративного мапування.

Ключові слова: комічне, когнітивний підхід, лінгвокогнітивна операція, мапування, мала проза.

Актуальність теми дослідження зумовлена розкриттям когнітивної природи комічного й аналізу лінгвальних засобів його створення у художньому тексті з позиції когнітивної парадигми лінгвістики. Розкриття когнітивної природи феномену комічного потребує застосування когнітивного підходу, за допомогою якого визначається, який саме тип інформації закладається в текст під час його створення автором, встановлюється, які когнітивні операції з різноманітними мовленнєвими структурами і типами інформації, що передаються виключно за допомогою номінативних знаків, необхідно провести для того, щоб вилучити з тексту необхідні знання. За допомогою когнітивного підходу також можна виявити відповідність або невідповідність, яка існує між одиницями тексту, з одного боку, а з іншого, – тією інформацією, яку вони кодують, і ментальними структурами та їхніми елементами, які стоять за цією інформацією, і таким чином пояснити інконгруентну природу комічного. Проблема розуміння художнього тексту комічної спрямованості стоїть досить гостро в сучасному суспільстві: зміст гумористичного тексту спонукає адресата до мисленнєвої діяльності – найдивнішого процесу мислення, а не лише сприйняття готового, не рефлексивного розуміння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на високий ступінь зацікавленості проблемою, варто зробити акцент на спектральній різноманітності аспектів, підходів і поглядів на сутність комічного у ракурсі новітніх наукових парадигм, а саме в когнітивній, яка привертає увагу таких дослідників, як С. Аттардо, Л. І. Белехова, М. М. Болдирєв, Н. С. Болотнова, Дж. Боскін, І. Ф. Бредо, М. Джонсон, А. Кестлер, О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, М. Мінський, З. Д. Попова, О. М. Радаєв, В. Раскін, В. О. Самохіна, Ю. С. Степанов, Й. А. Стернін, М. Тернер, Дж. Фоконьє, Т. В. Цив'ян, Л. О. Чернейко та ін.).

У межах когнітивної лінгвістики комічне трактують як когнітивний процес, породження якого ґрунтується на певних фундаментальних принципах, що формуються на основі спеціальних лінгвальних феноменів і схем їх використання (С. Аттардо, А. Є. Болдирєва, Н. С. Болотнова, В. Б. Касевич, М. Кларк А. П. Мартинюк, В. Г. Ніконова, А. В. Уткіна та ін.). Дослідники (Б. Дземідок, А. Кестлер, О. Н. Лук, Р. Мартін, В. З. Санніков, П. Танненбаум та ін.) наголошують, що важливою умовою створення комічного є відхилення від (або порушення) норм різних типів, що виявляється шляхом зіставлення ненормативних фактів, явищ і подій із нормативними і спричиняє появу двох змістових планів і, в результаті, – створення комічного ефекту як на мовному, так і на ситуативному рівнях. Зважаючи на комплексний характер комічного, цілком справедливою є думка про те, що неможливо досягнути адекватного опису такої складної категорії лише лінгвістичними методами. Вельми продуктивним підходом до вивчення реалізації категорії комічного у художньому творі постає, як вже було зазначено, когнітивний підхід, оскільки за його допомогою виникає можливість сформувати уявлення про когнітивну природу комічного, на що спираються основні положення теорії комічного.

Мета дослідження постає в розкритті лінгвокогнітивної природи феномену комічного, якою вона є в художніх творах малої прози Дж. К. Джерома й О. Генрі як представників британської та американської лінгвокультур.

Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання таких **завдань**:

- розкрити когнітивну природу феномену комічного, що передбачає визначення його когнітивного підґрунтя, яке створюється різними видами лінгвокогнітивних операцій мапування;
- висвітлити основні лінгвокогнітивні операції мапування, які виступають когнітивним підґрунтям формування комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Когнітивна природа формування комічного в художньому

тексті, зокрема в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі, ґрунтується на різних видах поетичного мислення, які зумовлюють характер лінгвокогнітивних операцій і підпорядкованих ним лінгвокогнітивних процедур, спрямованих на осмислення предметів, явищ і подій навколишньої дійсності з метою упорядкування, категоризації знань про світ. Лінгвокогнітивними операціями (від лат. *operatio* "дія, спрямована на вирішення якогось завдання") вважаємо, слідом за Л. І. Белеховою [1: 182], різні види концептуального мапування як основного, фундаментального когнітивного процесу, що супроводжує пошук та опрацювання людиною будь-якої інформації, будь-яких опрідметнених знань. Виділяють наступні види мапування, а саме: **аналогове** мапування, в основі якого лежить аналогове поетичне мислення, **субститутивне**, яке базується на асоціативному поетичному мисленні, **контрастивне**, зумовлене парадоксальним поетичним мисленням, **нарративне**, підґрунтям котрого слугують параболичне й есеїстичне поетичне мислення [1: 217–218]. Варто зазначити, що лінгвокогнітивні операції мапування складаються з різного роду лінгвокогнітивних процедур: узагальнення, розширення, ідентифікації, компресії, перспективізації та інтертекстуалізації [1: 218]. Важливим представляється те, що лінгвокогнітивні операції мапування та лінгвокогнітивні процедури формування комічного є першим етапом на шляху вивчення когнітивної природи комічного.

У сучасній когнітивній науці прийнято вважати, що аналогове осмислення людиною одних об'єктів чи явищ крізь призму інших є основним когнітивним процесом, на якому ґрунтується когнітивна діяльність людини, і що саме аналогове мапування лежить в основі не лише метафори, а й метонімії та оксиморона [2: 37–77]. Відомий український когнітивний поетолог Л. І. Белехова подальше розвинула теорію концептуального мапування, виокремлюючи різні види мапування (аналогове, субститутивне, контрастивне, нарративне) як лінгвокогнітивні операції, що пояснюють формування різних типів словесних поетичних образів [1]. Аналогове мапування, в основі якого лежить аналогове поетичне мислення, є лише одним із видів концептуального мапування [1: 182].

У когнітивній лінгвістиці аналогове мапування розглядається як механізм концептуальної метафори, який полягає в проектуванні структур знання, що містяться в царині джерела на аналогічні структури знання царини мети. В основі метафоричного мислення – аналогове осмислення світу людиною, тобто встановлення аналогії між гетерогенними сутностями різної природи та переосмислення їх у термінах інших сутностей [3: 147]. Отже, концептуальна метафора, або метафорична концептуалізація, – це спосіб осмислення однієї галузі знань крізь призму іншої [4: 10]. Таким чином формується метафорична модель [X подібне до (аналогічне) A], яка і є основним когнітивним засобом обробки інформації.

Лінгвокогнітивна операція аналогового мапування, здійснення якої пов'язано з "проекцією ознак, властивостей і протилежних, але онтологічно споріднених, якостей сутностей царин джерела на сутності царин мети" [1: 217], передбачає перенесення не тільки ознак сутностей (атрибутивне мапування), а й причиново-наслідкових відношень між ними (релятивне мапування) та ситуацій, що ними описуються (ситуативне мапування) [1: 219].

Найчастіше уживаною лінгвокогнітивною операцією, яка пояснює формування комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі, виявилось релятивне мапування. Так, у комічно маркованому контексті *The man they had got now was a jolly, light-hearted, thick-headed sort of a chap, with about as much sensitiveness in him as there might be in a Newfoundland puppy* [5: 58] виражено приховане порівняння (відсутні формальні ознаки порівняння типу *as, as if* або *like*) дорослого чоловіка і щеня Ньюфаундленда. Когнітивним підґрунтям уподібнення на основі загальної риси різнокласових об'єктів слугує базова концептуальна метафорична схема *a man is an animal* (людина є тварина). Така концептуальна модель є результатом лінгвокогнітивної процедури узагальнення ознак сутностей царини мети (*the man* (чоловік) → *a man* (людина)) та області джерела (*a Newfoundland puppy* (щеня Ньюфаундленд) → *an animal* 'тварина').

Ознаки й якості сутності царини мети (*a man* (людина)) – *jolly* (веселий), *light-hearted* (безтурботний), *thick-headed* (тупоголовий), *sensitive* (чутливий) – не є притаманними сутності царини джерела (*an animal* (тварина)), тобто мапування не є атрибутивним. Осмислення концепту *людина* в термінах концепту *тварина* у наведеному контексті стає можливим завдяки релятивному мапуванню, тобто проектуванню відношень причиново-наслідкового характеру, в результаті чого сутності царин джерела й мети виражають схожі емоції, стани та почуття. Причиново-наслідкові відношення встановлюються між віком людини і характером її поведінки: тільки у молодому віці людина, як і тварина (маленьке щеня), може поводитися так весело й безтурботно, бути такою глупою і чутливою. Однак порівняння поведінки, стану й емоцій людини і тварини має відчутне комічне забарвлення: те, що сприймається доброзичливо у випадку маленької тваринки, для дорослої людини вже стає приводом для осміяння. Навмисному зниженню пафосних позитивних характеристик героя до сміхотворного рівня собачої прихильності автору допомагає саме прийом перетворення людини на тварину, оскільки з метою піднесення, наприклад, гідність собак порівнюють із благородством людей.

Принцип аналогії слугує когнітивним підґрунтям у формуванні таких лексико-семантичних стилістичних прийомів, як метафора, персоніфікація, художнє порівняння, антономазія, гіпербола,

контекстуальні синоніми, але їх участь у створенні комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі є різною.

Якщо в малій прозі Дж. К. Джерома за кількістю контекстних актуалізацій вагому роль у створенні комічного відведено метафори, персоніфікації і художньому порівнянню, то в коротких оповіданнях О. Генрі таку роль відіграють контекстуальні синоніми і гіпербола, а метафора і персоніфікація не є такими активними.

Актуалізація аналогового мапування, яке найчастіше складається з лівкокогнітивних процедур узагальнення, в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі унаочнює афористичність і легкість стилю й мови Дж. К. Джерома, що робить твори британського письменника універсальним і позачасовим явищем, оскільки його сміх поєднує гумористичне начало з філософським, та екстравертність, навмисну відвертість у створенні комізму ситуацій, які ґрунтуються в коротких оповіданнях О. Генрі, переважно, на соціальній основі.

Отже, лівкокогнітивні операції моделювання концептуальних метафоричних схем надають можливість визначити ті сутності, які в англійській та американській культурній свідомості стають об'єктами оцінного ставлення і створюють стихію комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі.

Щодо субститутивного мапування, то воно базується на асоціативному поетичному мисленні, суть якого полягає в "проектуванні мисленнєвих зв'язків імплікаційного характеру на семантичне варіювання мовних одиниць" [6: 251]. Асоціативне мислення, на думку Л. І. Белехової, – це здібність людського мозку осмислювати ціле через частину, а частину через ціле [1: 229].

У когнітивній лінгвістиці субститутивне мапування розглядається як механізм концептуальної метонімії. Концептуальна метонімія, або метонімічна концептуалізація, – це "когнітивний процес, у якому одна концептуальна сутність (джерело) забезпечує ментальний доступ до іншої концептуальної сутності (мети) в рамках однієї концептуальної сфери" [2: 39]. Під концептосферою (conceptual domain) розуміють поняттєве поле як цілісну галузь знання, "будь-яку зону концептуалізації, щодо якої характеризується семантична структура" [7: 547]. Метонімічна модель [X (частина) стоїть замість A (ціле)], в якій за частиною чи ознакою відтворюється все ціле, є моделлю асоціативного осмислення світу людиною.

Субститутивне мапування відбувається шляхом лівкокогнітивної процедури заміщення, яка полягає у "пошуку серед спектру референційних значень концепту таких, що можуть заміщати одне одного" [1: 229]. Заміщення може бути зумовлене різними зв'язками між сутностями реального, а іноді й уявного світу: просторовими, часовими, інструментальними, функціональними, каузальними тощо. Так, просторові відношення існують, наприклад, між найменуванням місця, що використовується замість людей, які у цьому місці знаходяться (*the bar* = юристи, *the House* = члени Палати Лордів або Общин; аудиторія, клас = студенти, учні; місто = мешканці), або між назвою посуду, яке заміщає речовину, що у цьому посуді міститься (розлив відро = розлив воду, з'їв миску = з'їв борщ). Інструментальні зв'язки є очевидними, коли називається інструмент для виконання дії, а не сам виконувач (*the best pens of the day* = кращі сучасні письменники; *hand* = почерк).

Наприклад, у комічно маркованому контексті з оповідання Дж. К. Джерома "Tommy and Co" – *Returning to college with some other choice spirits at two o'clock in the morning, it occurred to young Grindley that trouble might be saved all round by cutting out a pane of glass with a diamond ring and entering his rooms, which were on the ground-floor, by the window. That, in mistake for his own, he should have selected the bedroom of the College Rector was a misfortune that might have occurred to anyone who had commenced the evening on champagne and finished it on whisky* [8: 53] – метонімія *champagne* 'шампанське' вже не сприймається як троп, оскільки є результатом системного (укоріненого у свідомості людей) субститутивного мапування за прототиповою метонімічною моделлю [місце виробництва заміщує виріб], за якою *Champagne* (провінція у Франції, де виробляють шампанське) стоїть замість *champagne* (напій). Ситуацію, коли студент на підпитку, повертаючись додому пізно вночі, помилково попадає в кімнату ректора коледжу, була б скоріше трагічною, ніж комічною, якби не підсумок розповіді: *a misfortune that might have occurred to anyone who had commenced the evening on champagne and finished it on whisky* (подібне нещастя, втім, може трапитися з кожним, хто, з вечора прийнявшись пити шампанське, до ранку перейшов на віскі).

Натомість у контексті *Harris never weeps, he knows not why. If Harris's eyes fill with tears, you can bet it is because Harris has been eating raw onions, or has put too much Worcester over his chop* [5: 19] метонімія *Worcester* (соус Ворчестер), (або *Worcestershire sauce* – ворчестерширський соус) є новим авторським утворенням, тропом, хоча когнітивним підґрунтям цієї метонімії слугує також прототипова метонімічна модель – [місце виробництва заміщує виріб], за якою назва англійського графства (*Worcestershire* – Вустершир) уживається замість англійського виробу – кисло-солодкого соусу, виготовленого на основі рису, цукру й риби.

Субститутивне мапування, яке відбувається шляхом лівкокогнітивної процедури заміщення, є когнітивним підґрунтям метонімії, синекдохи, парафрази та евфемізму, але аналіз комічно маркованих

контекстів у малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі показав, що тільки в творах Дж. К. Джерома для створення комічного вживається метонімія і синекдоха як її різновид, а в малій прозі О. Генрі такі лексико-семантичні стилістичні прийоми, когнітивним підґрунтям яких є субститутивне мапування, у створенні комічного не задіяні.

У комічно маркованому контексті *"Now for breakfast we shall want a frying-pan"* – (*Harris said it was indigestible; but we merely urged him not to be an ass, and George went on*) [5: 30] ужито метонімію *a frying-pan* (сковорідка), когнітивним підґрунтям якої є субститутивне мапування за прототиповою метонімічною концептуальною схемою – [*me, що вміщує*, стоїть замість *вмісту*], за якою (сковорідка, назва посуду) стоїть замість *"м'ясо"* (їжа на сковорідці). Створенню комічного у цьому контексті сприяє подвійна актуалізація буквального і фігурального значення слова *a frying-pan* (сковорідка), коли Гаррі заявив, що така їжа (сковорідка) є нелегкотравною (*Harris said it was indigestible*). Значною мірою підсилює комічний ефект спонування друзів Гаррі "не бути ослом" (*not to be an ass*), тобто не сприймати все буквально.

Отже, лінгвокогнітивна операція субститутивного мапування, яка є когнітивним підґрунтям лексико-семантичних стилістичних прийомів метонімії і синекдохи в малій прозі Дж. К. Джерома, пояснює механізм створення комічного шляхом лінгвокогнітивної процедури заміщення референційних ознак двох різних сутностей, які належать до однієї концептуальної сфери.

В той час контрастивне мапування базується на парадоксальному (контрастивному) поетичному мисленні, суть якого полягає в "проектуванні онтологічних властивостей однієї сутності на протилежні онтологічні властивості іншої сутності" [1: 230].

У когнітивній лінгвістиці контрастивне мапування розглядається як механізм концептуального оксиморону. Концептуальний оксиморон, або оксиморонна концептуалізація, – це когнітивний процес осмислення явищ і подій, в якому створюється нове поняття в результаті поєднання протилежних, семантично несумісних понять і протиставлення їхніх суттєвих ознак і властивостей [9: 264].

У структурі оксиморону – два компоненти, один із яких позначає об'єктивно існуючу рису або характеристику сутності, у той час як другий компонент розкриває суб'єктивне ставлення до неї, наприклад, *low skyscrapers* (низькі хмарочоси), *a poor millionaire* (бідний мільйонер), *horribly beautiful* (жахливо прекрасний), *wittily foolish* (дотепно дурний), *hot snow* (гарячий сніг), *nice blackguard* (приємний негідник), *adoring hatred* (обожнююча ненависть). Абстрактні моделі, що позначають глибинні семантичні процеси побудови словесних поетичних образів, в основі яких лежить семантичне неузгодження, надаються у вигляді таких схем: [X суперечить А; А суперечить X].

Контрастивне мапування, подібно до аналогового та субститутивного мапування, здійснюється за умови наявності у сутностях, що мапуються, споріднених онтологічних властивостей, але, на відміну від аналогового та субститутивного мапування, у ході контрастивного мапування проектуванню піддаються лише такі ознаки сутностей, що знаходяться на периферії їх семантичного поля та є гіперонімами або антонімами порівняно з центральними, прототиповими ознаками цих сутностей. Лінгвокогнітивними процедурами контрастивного мапування є зіткнення та витиснення.

Наприклад, оксиморон *damaged by improvements* (зіпсований вдосконаленням), реалізований у реченні *Street damaged by improvements* [10: 36], розкриває суб'єктивне ставлення письменника до наслідків промислового розвитку й урбанізації. Ознаки концепту *improvement* (поліпшення), (удосконалення), які знаходяться на периферії його семантичного поля, – (поліпшений), (удосконалений) – зіткаються з негативною аксіологічною характеристикою *damaged* (пошкоджений, зіпсований, зруйнований), тобто у ході контрастивного мапування споріднені онтологічні властивості компонентів оксиморонного виразу знаходяться в антонімічних відношеннях.

Контрастивне мапування є когнітивним підґрунтям не тільки оксиморону, а й таких лексико-семантичних стилістичних прийомів, як іронія, антитеза, зевгма, у яких також відбувається зіткнення полюсних ознак двох сутностей. Різниця між цими тропами полягає лише в їхній структурі: якщо в оксимороні протиставлення двох компонентів реалізується у межах одного словосполучення (наприклад, *wise foolishness* – мудра дурість), то антитеза – це конфронтація щонайменше двох фраз, що виражають опозиційні ідеї (наприклад, *the age of wisdom, the age of foolishness* – вік мудрості, вік дурості). Так, у комічно маркованому контексті *That's Harris all over – so ready to take the burden of everything himself, and put it on the backs of other people* [5: 23] надається характеристика Гаррі як людини, яка завжди готова прийти на допомогу іншим, зваливши весь тягар на себе (*so ready to take the burden of everything himself*) і – перекавши його на плечі інших людей (*and put it on the backs of other people*). У той час як зевгма створює комічний ефект шляхом актуалізації двох значень (прямого й непрямого) полісемантичного слова, вжитого в двох ідентичних синтаксичних структурах (наприклад, *He possessed two false teeth and a kind heart*. У нього було два вставних зуба і добре серце), іронія – це приховане глузування, коли зтикається пряме (буквальне) значення мовної одиниці і опозитивне йому контекстуальне значення (тобто мовець навмисно порушує принцип ширості висловлювання). Так, іронічний смисл комічно маркованого контексту – *It is an ancient place, Streasley, dating back, like most river-side towns and villages,*

to British and Saxon times. Goring is not nearly so pretty a little spot to stop at as Streatley, if you have your choice; but it is passing fair enough in its way, and is nearer the railway in case you want to slip off without paying your hotel bill [5: 148] – створюється завдяки опозиції прямого значення слова *fair*- непоганий, пристойний і його контекстуального вживання: готель *Goring* не є таким гарним місцем для відпочинку, як старовинний готель *Streatley* (*Goring is not nearly so pretty a little spot to stop at as Streatley*), проте він є досить пристойним (*but it is passing fair enough in its way*), оскільки знаходиться ближче до залізниці на той випадок, якщо ви захочете збігти, не заплативши свій рахунок у готелі (*and is nearer the railway in case you want to slip off without paying your hotel bill*). Тобто "пристойність" готелю вимірюється непристойними вчинками.

Тільки в творах Дж. К. Джерома для створення комічного вживається антитеза, а в малій прозі О. Генрі – зевгма. Лексико-семантичний стилістичний прийом оксиморону, когнітивним підґрунтям якого є контрастивне мапування, у створенні комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі не задіяний.

В ході дослідження було виявлено, що значне превалювання контекстних актуалізацій лексико-семантичних стилістичних прийомів іронії, антитези і зевгми, когнітивним підґрунтям яких є лінгвокогнітивна операція контрастивного мапування, демонструє перевагу контрастивного мапування над субститутивним і аналоговим у процесі створення комічної тональності.

Отже, лінгвокогнітивна операція контрастивного мапування, що відбувається шляхом лінгвокогнітивної процедури зіткнення та витиснення, лежить в основі формування комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі.

Когнітивним підґрунтям формування комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі також виявлено лінгвокогнітивну операцію наративного мапування, яка є "проектуванням знань про відомі мотиви чи сюжети художньої літератури на новий поетичний текст шляхом їх переосмислення та інакомовного втілення в словесних поетичних образах" [1: 233].

Операція наративного мапування здійснюється за допомогою лінгвокогнітивної процедури інтертекстуалізації, яка полягає у використанні прецедентного тексту – будь-якого тексту світової культури або його фрагменту, відомої історичної події або історичної особи – для створення нового образу. У визначенні спільного між прецедентним текстом (його темою, сюжетом чи ідеєю) і новим образом, що формується, і встановленні інтертекстуальних зв'язків між ними важливу роль відіграють фонові, енциклопедичні знання.

Наративне мапування як лінгвокогнітивна операція проектування текстової ситуації з іншого тексту на новий образ є когнітивним підґрунтям таких лексико-семантичних стилістичних прийомів, як аллюзія, цитата і алегорія, але, як показав аналіз комічно маркованих контекстів у малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі, цитата й алегорія не застосовуються британським та американським письменниками для створення комічного, у той час як аллюзія є доволі поширеною у матеріалі дослідження.

Вербальними сигналами аллюзії і, відповідно, – наративного мапування, слугують власні імена персонажів із Біблії, давньогрецької або римської міфології. Знання відповідних міфологічних і біблійних сюжетів допомагає у розкодуванні змісту інтертексту і проектуванні його на новий сюжет. Так, у комічно маркованому контексті *Harris always does know a place round the corner where you can get something brilliant in the drinking line. I believe that if you met Harris up in Paradise (supposing such a thing likely), he would immediately greet you with: "So glad you've come, old fellow; I've found a nice place round the corner here, where you can get some really first-class nectar"* [5: 19] аллюзія породжена біблійним джерелом – *Paradise*. За біблійною легендою рай – це сад, в якому жили перші люди Адам і Єва до гріхопадіння; за релігійними уявленнями рай асоціюється з красивою, благодатною місцевістю, де блаженствують праведники після смерті, з тихим і спокійним щастям. Проектування відомих ознак раю як тихого, благодатного місця, куди попадають після смерті люди без гріхів і порочних схильностей, на нову ситуацію – таку всепоглинаючу схильність Гаррі до вживання алкогольних напоїв, що він знайшов би гарне місце для випивки навіть у раю (*I've found a nice place round the corner here, where you can get some really first-class nectar*), – створює комічний ефект. Отже, у результаті застосування лінгвокогнітивної операції наративного мапування, яка відбувається за допомогою лінгвокогнітивної процедури інтертекстуалізації, біблійна аллюзія *Paradise* 'рай' стає ґрунтом для комічного переосмислення в тканині оповідання Дж. К. Джерома.

Роль лінгвокогнітивної операції наративного мапування як когнітивного підґрунтя у формуванні комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі є незначною, про що свідчать результати досліджень контекстуальних утілень лексико-семантичного стилістичного прийому аллюзії в аналізованих текстах. Лінгвокогнітивні операції мапування, метою яких є проектування змісту однієї сфери (царини джерела) на іншу (царину мети) і моделювання відповідних концептуальних схем, складають когнітивне підґрунтя формування комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі. Пояснення того, яким чином виникає комічний смисл в аналізованих текстах коротких оповідань, і застосування когнітивного інструменту

формування комічного у художньому тексті ґрунтується на основних положеннях теорії концептуальної інтеграції.

Висновки. Когнітивним підґрунтям комічного в художньому тексті постають лінгвокогнітивні операції аналогового, субститутивного, контрастивного й наративного мапування та лінгвокогнітивні процедури узагальнення (аналогове мапування), заміщення (субститутивне мапування), зіткнення та витиснення (контрастивне мапування), інтертекстуалізації (наративне мапування).

Принцип аналогії слугує когнітивним підґрунтям у визначенні різниці або подібності між тими сутностями, які в англійській та американській культурній свідомості стають об'єктами оцінного ставлення. Процедури заміщення встановлюють зв'язки (просторові, часові, інструментальні, каузальні тощо) між двома різними сутностями, які належать до однієї концептуальної сфери. Процедури зіткнення постають когнітивною основою для проектування онтологічних властивостей однієї сутності на протилежні онтологічні властивості іншої сутності. Процедури інтертекстуалізації уможливають розкодування змісту інтертексту шляхом використання міфологічних і біблійних сюжетів і проектування його на нові сутності реального чи уявного світу.

Перспективним видається висвітлення особливостей концептуальної інтеграції ментальних просторів як когнітивного інструменту комічного в малій прозі Дж. К. Джерома й О. Генрі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. на здобуття наукового ступеню доктора філол. наук: 10.02.04 / Л. І. Белехова. – К., 2002. – 476 с.
2. Kövecses Z. Metonymy: Developing a Cognitive Linguistic View / Z. Kövecses // Cognitive Linguistics, 1998. – № 9-1. – P. 37–77.
3. Freeman M. Songs of Experience: New Books on Metaphor / M. Freeman // Poetics Today. – 1991. – Vol. 12, №1. – P. 145–164.
4. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff. – Chicago, L.: The Univ. of Chicago Press, 1980. – 242 p.
5. Jerome K. Jerome. Three Men in a Boat / J. K. Jerome. – L.: Wordsworth, 2008. – 171 p.
6. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики / М. В. Никитин. – СПб.: Научный центр проблем диалога, 1996. – 758 с.
7. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind / G. Lakoff. – Chicago: The Univ. of Chicago Press, 1987. – 614 p.
8. Jerome K. Jerome. Tommy and Co / J. K. Jerome. – L.: Hutchinson and Co., 2007. – 165 p.
9. Ніконова В. Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз: дис. на зд. вч. ст. доктора філол. наук: 10.02.04 / В. Г. Ніконова. – К., 2008. – 558 с.
10. Henry O. 100 Selected Stories / O. Henry. – L.: Wordsworth Edition Limited, 1995. – 750 p.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANLITERATED)

1. Belehova L. I. Obraznyi prostir amerykans'koyi poezii: lingvokognityvny aspect [The Scope of Images in the American Poetry]: dys. na zdobtia naukovooho stupeni dokt. filol. Nauk: 10.02.04 / L. I. Belehova. – K., 2002. – 476 s.
2. Kövecses Z. Metonymy: Developing a Cognitive Linguistic View / Z. Kövecses // Cognitive Linguistics, 1998. – № 9 – 1. – P. 37–77.
3. Freeman M. Songs of Experience: New Books on Metaphor / M. Freeman // Poetics Today. – 1991. – Vol. 12, №1. – P. 145–164.
4. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff. – Chicago, L.: The Univ. of Chicago Press, 1980. – 242 p.
5. Jerome K. Jerome. Three Men in a Boat / J. K. Jerome. – L.: Wordsworth, 2008. – 171 p.
6. Nikitin M. V. Kurs lingvisticheskoy semantiki [Course of Linguistic Semantics] / M. V. Nikitin. – SPb.: Nauchny tsentr problem dialoga, 1996. – 758 s.
7. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind / G. Lakoff. – Chicago: The Univ. of Chicago Press, 1987. – 614 p.
8. Jerome K. Jerome. Tommy and Co / J. K. Jerome. – L.: Hutchinson and Co., 2007. – 165 p.
9. Nikonova V. H. Kontseptual'ny prostir trahichnoho u p'esakh Shekspira: poetyko-kohnityvny analiz [Conceptual Space of Tragic in Shakespeare's Plays: Poetic and Cognitive Aspect]: dys. na zd. vch. st. doktora filol. nauk: 10.02.04 / V. H. Nikonova. – K., 2008. – 558 s.
10. Henry O. 100 Selected Stories / O. Henry. – L.: Wordsworth Edition Limited, 1995. – 750 p.

Савина Ю. А. Лингвокогнитивные операции картирования как когнитивная основа формирования комического в малой прозе Джером К. Джерома и О. Генри.

В статье представлена когнитивная природа феномена комического в художественном тексте, описание которого требует инструментария концептуального анализа, а именно использования лингвокогнитивных операций картирования из теории концептуальной метафоры для определения когнитивной основы феномена комического, а также использование процедур концептуального моделирования для реконструкции ментальных пространств как когнитивных инструментов формирования комического. Выявлено, что когнитивной основой формирования комического в

художественном тексте являются лингвокогнитивные операции аналогового, субститутивного, контрастивного и нарративного картирования.

Ключевые слова: комическое, когнитивный подход, лингвокогнитивная операция, картирование, малая проза.

Savina Yu. O. *Linguo-Cognitive Operations of Mapping as a Cognitive Basis of Comic Formation in J. K. Jerome and O. Henry's Short Stories.*

The article is devoted to investigation the cognitive nature of the comic and verbal means of its creation in fiction of J. K. Jerome and O. Henry's Short Stories by applying the linguo-cognitive approach to study the phenomenon of the comic in British and American writer's fiction. Peculiarities of the taken material upscaled the linguo-cognitive hand lining of the comic phenomenon because of characterizing the national peculiarities that helps to describe writers' sense of humour peculiarities and fix the writes' humorous vector. Revealing the comic nature, that is presented in J. K. Jerome and O. Henry's Short Stories on the cognitive level determined the necessity of using linguo-cognitive operations and procedures for reconstruction the cognitive basis, cognitive instruments and mechanisms of comic phenomenon. The paper analyses the cognitive basis of the comic phenomenon formation in writers' short stories via revealing the linguo-cognitive operations of mapping. In general, the problem of linguo-cognitive nature of comic phenomenon that is realized in J. K. Jerome and O. Henry's Short Stories must be analyzed via description different factors, such as: extralinguistic, genre, textual, verbal and cognitive. Linguo-cognitive method of revealing the comic phenomenon peculiarities was preferably used. It has been proved that cognitive nature of comic formation is based on the different types of poetic thinking, conditioned by the character of linguo-cognitive operations of mapping, such as analogical, substitutive, contrastive and narrative.

Key words: comic, cognitive approach, cognitive nature, linguo-cognitive operation of mapping, short stories.